

I. Dějinný vývoj a nynější zákonná organisace obchodních a živnostenských komor.

Když od počátku nového věku, a zejména od století 17. absolutní panovníci států západo- a středoevropských jali se činně vsahovati v hospodářské poměry svých národů, snažice se v duchu t. zv. merkantilistické soustavy především o povznesení zahraničního obchodu a vývozního průmyslu, bylo při hlubokém úpadku a zbahnění cechů řemeslnických a gremií kupeckých nezbytno, zřídití jakožto poradní orgány pro zákonodárná a správní opatření státu ve věcech obchodních a průmyslových jiná spořádaná zastupitelstva těchto stavů a zájmů, která by — zařízena jsouce nikoli ve všech městech a nikoliv povinně pro všechny příslušníky jisté živnosti nebo obchodu v městě, nýbrž pouze v nejčelnějších ohniskách obchodu a průmyslu, zejména ve velkých městech přístavních, a pro kupecké i průmyslové živly, kapitálem i vzděláním a rozhledem vynikající — dovedla správně oceňovati a podporovati státní politiku průmyslovou a tržební, pozorovati a posuzovati její účinky a dávatí nové podněty k jejímu zakročování.

Tak vešly souměrně se šířením se této merkantilistické politiky hospodářské v život i obchodní komory, nejprve ve Francii v Marseille 1650 a dle tohoto vzoru

1700 komora v Dunquerque, po které následovaly dekretem z r. 1701 obchodní komory v Lyoně, v Rouenu, Bordeaux, Toulouse a j. Ještě dříve, již na základě privilegia z r. 1635, byli v jihotyrolském Bolzanu obchodníci v trhovou matriku zapsaní povinni k vyzvání magistrátu scházeti se k poradám a dobrozdáním o potřebách a rozkvětu obchodu, čímž zárodek budoucích komor byl položen.

S francouzským panstvím přešly komory za válek napoleonských na půdu německou (nejprve zřízeny dekretem z r. 1802 komory obchodní v Kolíně n. R., Krefeldu, Cáchách a j.) i rakouskou (dekretem italské vlády z r. 1811 do lombardsko-benátských provincií císařství Rakouského).

V ostatních zemích rakouských byly péče o průmysl a obchod i zpravodajství o hospodářských poměrech, o účincích státních zákonů a vládních opatření obchodních a průmyslových zůstaveny jedině úřadům státním, jimž teprve časem dostalo se odborných orgánů poradních ve spolcích na povzbuzení průmyslu, které dobrovolným počinem šlechty, inteligence i průmyslnictva v jednotlivých zemích byly zřízeny (na př. Jednota ku povzbuzení průmyslu v Čechách).

Teprv veliké liberální hnutí roku 1848 vyneslo na povrch mezi jinými požadavky hospodářskými a politickými též požadavek spolupůsobení obchodnictva a průmyslnictva při správě záležitostí jeho zřízením komor obchodních a zvláštního ministerstva pro obchod a živnosti.

Ministerský výnos ze dne 15. prosince 1848 č. 27 ř. z. z r. 1849, vydaný však pouze pro země předlitavské, nařizoval skutečně, aby zřízeny byly obchodní (nikoliv obchodní a živnostenské) komory ve všech místech říše, kde jich pro rozsáhlou činnost prů-

myslovou a obchodní jest zapotřebí, jakožto poradní sbory, které vláda měla býti povinna vyslechnouti před vydáním nebo změnou zákonů nebo nařízení v záležitostech živnostenských a obchodních.

Komory měly však též činiti návrhy na jmenování konsulů, obchodních agentů a sensálů, na zřízení konsulátů, burs a j. veřejných ústavů obchodních a živnostenských, měly vydávati výroční zprávy o stavu obchodu a průmyslu, sestavovati statistické výkazy o průmyslu a osobách v něm zaměstnaných a jiné úkoly správní. Toliko dvě třetiny členů musily však býti samostatnými živnostníky nebo obchodníky, zbytek mohl sestávati vůbec z osob ve věcech průmyslových a obchodních obeznámených. Členů mělo býti 9—21, náklad měly třetinou nésti stát, země a obec sídla komory.

Dle tohoto zatímního nařízení ustavila se však jediné obchodní komora ve Vídni, nařízení samo zrušeno brzy novým, opět jen „provisorním“ zákonem ze dne 18. března 1850 č. 122 ř. z, který potom platil až do r. 1868 pro obchodní a živnostenské komory v celé nynější říši rakousko-uherské.

Zákonem tímto, který měl zavésti „obsáhlé a velkolepé zastoupení zájmů kupeckých a živnostenských“, byl celý stát rozdělen na 60 komorních obvodů (26 v zemích rakouských a po 17 v zemích uherských a lombardsko-benátských). Povinnost vlády k vyslechnutí komor byla odstraněna, právo navrhovati konsuly bylo komorám odňato, členství obmezeno výhradně na skutečné obchodníky a živnostníky, vládě vyhrazeno (po prvé) právo rozpustiti komory, počet členů zvětšen na 10—30, dáno zastoupení i neprotokolovanému živnostnictvu, přikázán komorám úřad smírčí ve sporech obchodních, vytčen obor působnosti plné komory

i sekci obchodní a živnostenské a stanoveno, že náklady komor mají se uhrazovati přírážkami ku přímé dani živnostníků, k volbě do komory oprávněných.

Vládě bylo zůstaveno, zříditi jen jednu nebo druhou sekci, kdyby druhá byla dle poměrů v okrese komorním zbytečnou. Sekcím přináležely všechny věci, které spadaly výhradně v obor živnostenský či obchodní, společným (plenárním) schůzím vyhrazeny byly jen věci společné (vnitřní správa komorní a funkce smírčí, dále celní záležitosti, obchodní smlouvy, konsuláty, silnice, železnice, vodní cesty, pošty, trhy, míry a váhy, valuta, bankovníctví, zastavárny, pojišťovny a p.).

Na základě tohoto zákona přetvořila se komora vídeňská a ustavily se znenáhla veškeré obchodní komory v Rakousku (pražská dne 18. listopadu 1850, plzeňská dne 19. prosince 1850, budějovická dne 5. prosince 1850, brněnská dne 28. října 1850, olomoucká dne 6. května 1851).

Po odloučení Lombardska (1859) a Benátska (1866) od říše rakouské a po vyrovnání rakousko-uherském byla nutna reorganisace obchodních komor v Rakousku, která nastala dosud platným zákonem z 29. června 1868 č. 85 ř. z.

Obvody komorní v novém zákoně zůstaly nezměněny. Komory v Čechách, Moravě, Haliči, Štýrsku, Tyrolsku a Dalmacii, počtem 18, vztahují se pouze na části těchto zemí, v ostatních 11 zemích sídlí komory v hlavních městech a vztahují se vždy na celou zemi korunní. Jenom zákonem smějí se komory nově zřizovati nebo zrušovati nebo obvod jejich měniti. V českých zemích jsou komory v Praze, Liberci, Chebu, Plzni, Budějovicích, Brně, Olomouci a Opavě. Ke zří-

zení komory na př. pro východní Čechy bylo by tedy potřebí zákona říšského.

K obvodu obchodní komory v Praze patřily původně (v r. 1850) tehdejší kraje pražský a pardubický, dle pozdějšího (1854) rozdělení politické správy v Čechách kraje pražský, čáslavský a chrudimský; časem přibyl k ní soudní okres královéměstecký a odpadl zbirožský. Komoře liberecké byly přikázány pozdější kraje litoměřický, mladoboleslavský, jičinský a královéhradecký, komoře chebské kraje chebský a žatecký, plzeňské kraj plzeňský a pisecký, budějovické kraj budějovický a táborský.

Komory dělí se v sekci (odbor) obchodní a sekci živnostenskou, k níž náležejí z pravidla též záležitosti hornické. Čítají 16—48 skutečných členů,*) přímou volbou na 6 let povolaných; vždy po 3 letech vystupuje koncem roku polovice členů dle stáří služebního a nahrazuje se volbami novými.

Kolik členů se má voliti v každé komoře, v jejich sekcích i v jednotlivých sborech volebních, určuje ministr obchodu ve srozumění s jednotlivými komorami, ale nejsou vázán jich souhlasem, ve volebním řádě, jež tedy může vláda pouhým nařízením měniti.

Rovněž ustanovuje vláda ve volebním řádě, kolik ze členů komory musí nejméně býti usedlými v sídle komory.

K volbě do komory oprávněni jsou dle zákona komorního:

1. ti členové stavu obchodnického a živnostnického, kteří požívají plných práv občanských a v ob-

*) Kromě skutečných členů mohou si komory voliti v libovolném počtu též členy korespondující, kteří mohou býti bráni i mimo kruhy obchodnické a živnostenské, tito mají však ve schůzích komory, byli-li k nim pozváni, pouze hlas poradný.

vodě komory provozují samostatně nebo jakožto veřejní společníci obchod, živnost nebo hornictví, pak osoby, které jakožto přednostové neb ředitelové řídí akciové podniky obchodní nebo průmyslové, jestliže

2. z uvedených podniků platí se předepsaný obnos daně vydělkové.

Stanoviti tento berní census pro jednotlivé sbory volební přísluší rovněž ministerstvu obchodnímu ve shodě s příslušnou komorou. Berní obnos, který se rovná berní sazbě pro volební právo na sněm, stačí však vždy též pro volební právo do komor.

Voleni mohou býti mužští státní občané rakouští aspoň 30 let staří, mají-li ode tří let náležitosti aktivního práva volebního a mají-li své pravidelné bydliště v obvodě komory.

Kdo jest vyloučen od aktivního a passivního práva volebního do obecního zastupitelstva, nemá práva volebního ani do komor.

K zahájení a provedení voleb zřídí politický úřad zemský volební komisi, která sestaví na základě úředních rejstříků komory seznamy voličů a vyloží je na 14 dní veřejně ku vznesení námitek, o nichž komise bez odvolání rozhodne. Na základě seznamu takto opraveného vyhotoví komise volební legitimace i lístky hlasovací a rozešle je s rozepsáním volby voličům.

Volha sama děje se veřejně, a to dle vůle voličovy ústně či osobním odevzdáním vyplněného lístku či zasláním podepsaného lístku komisi. Každý volební sbor volí členy na něj připadající samostatně, a to relativní většinou; při rovnosti hlasů rozhoduje los. Výsledek volby úředně se vyhlásí.

Zvolení členové mají do 8 dnů po svém vyrozumění o volbě prohlásiti, že volbu přijímají, jinak se

pokládá za zvolena ten, kdo v téže kategorii po něm nejvíce hlasů obdržel.

Člen, u něhož nastaly okolnosti, které by jej byly volitelnosti zbavily, musí vystoupiti, skutečný člen, který by své povinnosti nápadně zanedbával, může býti usnesením komory členství zbaven.

V rámci těchto zákonných ustanovení obsahuje bližší předpisy volební řád.

V něm určuje se zevrubně, kterým podnikům přísluší volební právo do komor (a tudíž také povinnost platiti přírážku komorní), jak volí veřejní společníci, akciové společnosti a svépomocná společenstva, pronajaté podniky atd.

Volební sbory i počet mandátů a daňový census na ně připadající jsou dle poměrů v jednotlivých komorních obvodech utvářeny rozdílně.

V Praze na př. čítají obě sekce po 4 sborech volebních. V sekci obchodní tvoří zvláštní sbor volební spořitelny, záložny a jiná svépomocná společenstva s výdělkovou daní alespoň 50 K ročně, v sekci živnostenské tvoří opět zvláštní volební sbor t. zv. zemědělský velkopřůmysl (s daní aspoň 500 K ročně). Ostatní tři sbory volební tvoří v obchodní sekci velkoobchod (census daňový nejméně 500 K), střední obchod (ostatní obchodníci s daní ku protokolování firmy předepsanou) a drobný obchod (ostatní obchodníci s výdělkovou daní alespoň 8 K), v sekci živnostenské všeobecný velkopřůmysl (census nejméně 1000 K), střední průmysl (daň alespoň 100 K) a malé živnosti s daní výdělkovou nejméně 8 korun.

Počet mandátů v jednotlivých sborech volebních poskytuje v Praze přiměřené zastoupení všem kategoriím obchodu a živností. Velkoobchod a všeobecný velkopřůmysl mají po 8 členech, maloobchod a maloživ-

nosti po 6, střední obchody 8 a střední průmyslové podniky 4 mandáty, volební sbor založen atd. 2 a hospodářský velkopřůmysl 6 mandátů.

V obchodní komoře plzeňské činí daňový census pro volební sbory velkého obchodu a velkého průmyslu jen 500 K, pro střední průmysl a obchod jen 50 K (pro střední obchod v městech pod 10.000 obyv. jen 30 K). Mandátů má (ze 42 členů) velký průmysl 11, velkoobchod pouze 2, střední obchod a průmysl po 5, maloživnosti 9, maloobchody 7 a hornictví 3.

V Budějovicích má sekce obchodní pouze dva volební sbory (s censem pro větší obchod 56 K) a průmyslová tři (s censem pro velký průmysl 200 K a pro střední 24 K). Pro malé živnosti a obchody a v Plzni i pro hornictví, které zde tvoří samostatnou sekci, je v těchto jako jiných komorách nejmenší daňový census 8 K. Mandátů má v Budějovicích obchodní sekce 8 (v obou sborech stejně), průmyslová 16 (velký a drobný průmysl po 6, střední 4), v Plzni obchodní sekce 14, živnostenská 28.

Sečteme-li drobný a střední obchod a živnosti, mají větší podnikatelé v Plzni mandátů 13, v Budějovicích 10, malí a střední v Plzni 26 (bez hornictví), v Budějovicích 14. Mají tedy komory české povahu z většího maloživnostnickou.

V Brně čítá každá z obou sekcí čtyři sbory volební s daňovým censem 2000, 300, 60 a 8 korun; mandátů má velkoobchod 6, střední a menší obchod po 5 a drobný obchod 4, v živnostenské sekci mají analogické volební sbory vždy o 2 mandáty více. Celkem tedy má sekce obchodní mandátů 20, živnostenská 28.

Daleko význačněji je ráz instituce velkopřůmyslové a velkoobchodní proveden ve volebním řádě komory vídeňské. Předně vysokým censem daňovým pro kate-

gorii velkoobchodu (6000 K) a velkopřemyslu (4000 K) i středního obchodu (600 K) a přemyslu (400 K), jimž přísluší dohromady 28 mandátů; potom utvořením zvláštní kategorie zámožnějších maloobchodníků a maloživnostníků ve Vídni (s daní 160 resp. 100 korun) s dalšími celkem 8 mandáty, takže na vlastní maloobchodníky (s daní 10—160 korun) a maloživnostníky (s daní 10—100 korun) vídeňské připadá jen 8, na venkovské malé a střední obchodníky (s daní 10—600 korun) a živnostníky (s daní 10—400 korun) dokonce jen úhrnem 4 mandáty.

Nicméně celkem u všech komor volební právo během vývoje bylo rozšiřováno na vždy širší kruhy obchodnické a živnostnické. Radikální převrat způsobily zde zejména volební řády, za ministerstva Taaffeova r. 1884 vydané; všechny komory byly tehdy rozpuštěny a nové volby provedeny již na základě volebních řádů nových. Tyto nové řády volební zjednaly tehdy též poprvé českou většinu v komorách pražské a plzeňské (budějovická měla českou většinu již od roku 1883, od r. 1891 jest komora tato úplně českou).

Podobně jako r. 1884 byly komory rozpuštěny a na základě nových řádů volebních nově ustaveny v roce 1902.

Zákonným zástupcem komory jest president, jež volí komora po svém ustavení se a vůbec vždy v první schůzi každého roku, rovněž jako i vicepresidenta, na rok ze svého středu písemným hlasováním nadpoloviční většinou. Volba obou představených podléhá potvrzení ministra obchodu.

President (neb vicepresident) komory určuje poradní předměty schůzí, jest zodpověden za zachovávání zákonných předpisů, zejména za nepřekročení oboru působnosti komory a zachování jednacího řádu, jakož

i za provádění usnesení a nařízení komory. Nechce-li převzít zodpovědnost za provedení některého usnesení komory, může je zastavit a předložit věc ihned neb po opětné úradě v komoře ministrovi obchodu.

Členové komory jsou povinni dostavovati se do schůzí, vypracovávati zprávy, jež jim byly přiděleny, a přijmouti volby do výborů.

K obstarávání konceptních, kancelářských a pokladních záležitostí jmenuje komora vědecky vzdělané sekretáře a potřebný personál. Všechny výnosy a vyřízení komory musí býti podepsány presidentem a sekretářem, nebo zástupci jejich.

Jednání komor řídí se jednacím řádem, jež si každá komora sama ustanovuje a ministromi obchodu toliko sděluje. Kdežto tedy volební řád je zákonem a nálezy správního dvoru soudního dán úplně v moc ministerstva, závisí jednacím řád na volném usnesení se komory.

Jednacím řády komorní nabyly důležitosti v komorách národnostně smíšených svými předpisy jazykovými. Komora pražská má v tom směru prosté ustanovení, již z r. 1874 pocházející:

„Při vyřizování záležitostí k úřadům neb soukromým osobám jest se chovati dle zásady rovnoprávnosti.

Při jednáních komory a jejích sekcí jest povoleno užívati obou řečí zemských.“ (§ 22.)

Ve shodě s tímto předpisem, v němž arci není zmínky o vnitřní řeči úřední, vyvíjí se za české většiny celá komorní praxe směrem, který nezavdává na žádné straně podnět k vážnějším rekriminacím.

V jiných státech jest organizace obchodních komor velmi rozmanitá. V Prusku měly dle král. nař. z r. 1848 zřízeny býti obchodní komory všude dle

potřeby, dle zákona z r. 1897 je nyní v Prusku 82 obchodních komor a vedle toho 7 zákonně uznaných kupeckých korporací. V Sasku jsou 4 komory obchodní a živnostenské a po 1 komoře obchodní a komoře živnostenské. V Bavorsku, kde byly obchodní a živnostenské komory zavedeny r. 1847, je jich nyní 8, ve Virembersku jest od r. 1899 komor pouze obchodních rovněž 8, v Badensku 9, v celé německé říši obchodních komor 148 (zejména jsou obchodní komory též v Hamburce, Brémách a Lübecku). Toliko v Sasku, Bavorsku a Virembersku je však celá země tak jako v Rakousku rozdělena v obvody komorní, v ostatních zemích vztahuje se působnost komor buď pouze na určité město neb i na jeho okolí neb i širší obvod. Rovněž jest různým způsobem upraveno volební právo do komor, členství v komoře, úhrada správních nákladů atd.

Dle říšského zákona z 26. července 1897 mohou býti v celé říši německé pro větší okresy k zastupování zájmů řemesla zřízeny komory řemeslnické, volené společenstvy a spolky řemeslnickými. Hlavními úkoly jejich jsou úprava učednictví a dozor nad ním a zřizování zkušebních výborů pro zkoušky tovaryšské i odborných škol. Komory tyto, při nichž jsou zřízeny zvláštní tovaryšské výbory, dosud zvláštními výsledky vykážati se nemohou.

Ve Velké Británii jsou obchodní komory (počtem 86), z nichž některé trvají již od staletí, volná sdružení s vysokými členskými příspěvky, na vládě zcela nezávislá a ve zvláštní svaz spojená. Francie, kde byla poslední organizace provedena zákonem z r. 1898, má 117 obchodních komor v Evropě a 6 v Alžíru, mimo komory v osadách zámořských, Itálie 71 komor obchodních a živnostenských, Španělsko má vedle 61 ryze obchodních komor, v důležitějších přístavních a ob-

chodních městech zřízených a na záležitosti obchodní a plavební obmezených, ještě v hlavních městech provincií spojené komory provinciální se 6 sekcemi pro rolnictví, chov dobytka, hornictví, průmysl, obchod a všeobecné záležitosti, ve Švýcarsku jsou obchodní komory volná sdružení kromě obchodní a živnostenské komory bernské, jejíž členové jsou jmenováni úřadem a která jest poradným úřadem kantonálním.

Obchodní komory jsou dále též v Severoamerické Unii (v Novém Yorku již od r. 1768), v Kanadě, v Mexiku, Brasílii, v Japonsku a j., v jiných státech jsou od starodávna jinaké kupecké korporace, úkoly komor plnicí a státního uznání požívající.
